

Потпуковник **МИЛОЈЕ СЕКУЛИЋ**

БРЕГАЛНИЧКА БИТКА

(поводом 40-годишњице)

Пре четрдесет година, рано у зору 17 јуна 1913 године¹⁾, бугарске трупе су без објаве рата изненада и истовремено нападе српску војску на Брегалници и грчку војску у долини Струме. Тако је отпочела Брегалничка битка, а тиме и Други балкански рат.

*

С пролећа 1913 године, убрзо после успешно завршеног Првог балканског рата и склопљеног мира с побеђеном Турском, на Балкану је избио нови сукоб. Победоносни савезници завадили су се око поделе плена. Управо, спор је у свој својој оштрини избио између Србије и Грчке, с једне, и Бугарске, с друге стране, око поделе ослобођене Македоније. Бугарски, српски и грчки владајући кругови — уместо да ослобођеном македонском народу даду стварну националну слободу — под плаштом преживелих историских права, националних тежњи и економских потреба, ношени империјалистичким тежњама и руковођени уским шовинистичким интересима, отпочели су борбу око превласти у Македонији.

Настала трвења међу балканским државицама око поделе задовбених територија била су добродошла империјалистичким силама — Аустро-Угарској и Немачкој — тим непомирљивим противницима сваке сарадње балканских народа. Ратни успеси балканских држава, окупљених у Балканском савезу, а нарочито победе и ратни успеси Србије, умногоме су ослабили њихове позиције на Балкану. Нарочито је тиме била погођена Аустро-Угарска, јер је у снажењу Србије гледала опасност за свој државни интегритет и препреку за остваривање својих империјалистичких тежњи за продирањем на Балкан и даље на исток. Због тога су аустроугарска и немачка дипломатија за слабљење Србије и разбијање Балканског савеза употребиле сва средства. У првом реду требало је одвојити Бугарску од Србије и створити сукоб између ове две најјаче балканске земље. Њој се пружила веома повољна прилика за стварање сукоба и за разбијање Балканског савеза када је дошло до спора између Србије и Бугарске око поделе Македоније. С друге стране, насупрот теж-

¹⁾ Датуми су по старом календару.

њама Аустро-Угарске и Немачке, Русија је радила свим силама да сачува Балкански савез и солидарност балканских народа, јер би јој Балкански савез могао врло корисно послужити као моћно оружје у претстојећем обрачуну великих сила око нове поделе света.

Дакле, у настали спор између Србије и Бугарске око поделе плена отетог од Турске, поред „домаћих“ империјалистичких влада умешале су се и империјалистичке „пријатељске“ и непријатељске велесиле, с тежњом да из њега свака за себе извуче што више користи.

Клица спора око поделе Македоније, који је био плод завојевачке политике и бугарске и српске владајуће класе према македонском народу, постојала је и у самом Уговору о савезу, склопљеном 29 фебруара 1912 године²⁾. Наиме, српски и бугарски управљачи, после великих погађања и натезања, поред осталог, споразумели су се и о подели ослобођених територија. Тако је Бугарска признала Србији право на области северно и северозападно од Шар Планине, а Србија Бугарској области источно од планине Родопе и реке Струме. Како по питању поделе територије Вардарске Македоније — између Шар Планине, Родопе, Архипелага и Охридског Језера — нису могли да се сложе, то су ову територију прогласили „спорном“, с тим да је поделе међу собом ако је не буду могли организовати као посебну аутономну област. Тако је било предвиђено да северни и северозападни део Македоније (од линије: Големи Врх — Градиште — Зелениково — вододелница између Бабуне и Треске — Илинска Планина — манастир Губавац на Охридском Језеру) припадне Србији, а јужни и југозападни део (од ове линије) Бугарској. Као што се види, ни једна ни друга страна није имала намеру да се Македонији да стварна аутономија, већ су тежили да је поделе. Али, пошто су предвиђале да ће и око овакве поделе доћи до спора, уговором су се споразумели да у том случају приме руског цара као врховног арбитра. Према томе, у оваквој подели Македоније на интересне сфере лежао је један од главних узрока Другог балканског рата, односно међусобног клања српског и бугарског народа у 1913 години. Нема никакве сумње да је у то време и на једној и на другој страни било напредних снага које се нису слагале са таквом поробљивачком политиком и које су биле против братоубилачког рата. Што су се трупе и на једној и на другој страни бориле тако храбро и пожртвовано, узроке треба тражити у вештој обостраној пропаганди која је у оно доба могла да искористи национално одушевљење и националне тежње народа, тим пре што се и на једној и на другој страни приказивало како су национални интереси, тобоже, угрожени. Но, поред тога, још приликом стварања Балканског савеза, управљачи сваке државе чланице тежили су да прошире своју територију не само на рачун Турске, већ и на рачун и штету самих балканских народа. Тако је српска влада тежила да у претстојећем рату с Турском Србија

²⁾ Уз Уговор о пријатељству и савезу постојала је Војна конвенција и Тајни додатак уговору у коме је била прецизирана подела ослобођених територија.

добиле излаз на Јадранско Море — преко територије Северне Албаније, што је Уговором о савезу између Србије и Бугарске било и предвиђено. Међутим, тај план омеле су Аустро-Угарска и Италија, и то не због неке сентименталности према албанском народу, већ због својих империјалистичких тежњи за продирање на Балкан. Пошто је сматрала да губитак излаза на Јадранско Море треба да надокнади добитком територије у Македонији, српска влада је затражила од бугарске владе да се изврши ревизија раније склопљеног уговора, тј. да јој се уступи Вардарска Македонија, као накнада за територијалне губитке у Албанији. Српска влада је заснивала овај захтев на следећим чињеницама: 1) да је Србија пружила Бугарској већу војничку помоћ но што је уговором било предвиђено,³⁾ 2) да је српска војска дала велики допринос заједничкој победи против Турске и 3) да Бугарска није испунила све своје уговорне обавезе⁴⁾.

Међутим, ови разлози за предложену ревизију савезничког уговора нису били ни убедљиви, а ни оправдани. Што се тиче ангажовања Србије у рату против Турске, оно није било ништа веће од терета који је Бугарска поднела у операцијама у Тракији и према Цариграду. С друге стране, бугарска влада, захваћена грозницом превентивног рата, а под притиском хегемонистичке политике своје буржоазије и војне клике, ковала је заверу против солидарности балканских народа и утирала пут рату. Она је у овој својој подмуклој и прљавој работи, имала пуну подршку Аустро-Угарске и Немачке, тако да није хтела ни да чује за мирољубиво решење насталог спора. Штавише, под притиском најреакционарних војних и политичких кругова и поттакнута од Аустро-Угарске, бугарска влада је тражила од српске владе нека места и крајеве у Македонији који су по Уговору о савезу били изричито предвиђени да припадну Србији.

До сличних трвења и размимоилажења око поделе територије дошло је и између Бугарске и Грчке. Бугарска је претендовала на Солун, а Грчка је тражила територијалне накнаде на рачун Бугарске у Јеџејској Македонији и Тракији.

Као што се види, аустро-немачка дипломатија је обилно користила размимоилажења и трвења између Србије и Бугарске. Она је потстрекавала бугарске властодршце на рат против Србије и обављала им да ће Аустро-Угарска гарантовати целокупност бугарске територије. С друге стране, руска дипломатија, разуме се, ради својих интереса, тежила је да сачува Балкански савез и вршила притисак на Србију и Грчку да буду умерене у својим захтевима, док је Бугарској саветовала попустљивост. Али, ти напори остали су без успеха.

³⁾ За кооперацију са бугарском војском одређена је II армија — Тимочка I и Дунавска II позива — укупне јачине 32 батаљона и 92 артиљериска оруђа.

⁴⁾ По Војној конвенцији Бугарска је требала да у Повардарје упути 100.000 војника. Уствари, она је упутила само једну (7 рилску) дивизију, и то Струмом — ка Солуну.

Обостране припреме за рат

Одмах после закључења мира у Лондону с Турском, завађене балканске државице почеле су да врше грозничаве припреме за међусобни обрачун — за рат. Бугарска је одмах почела да пребацује своје трупе са Тракиског фронта у Македонију. У тежњи да се што пре дочепа спорних области, бугарска Врховна команда је за рат против Србије и Грчке концентрисала у Македонији најјаче снаге — IV и II бугарску армију — које су износиле 65% целокупних ефективних бугарске војске. Остале бугарске слабије снаге (I, III и V армија) биле су груписане на старој српско-бугарској граници.

Према ратном плану бугарске Врховне команде требало је без објаве рата — изненадно и истовремено — најјачом, IV армијом свом жестином напасти српске трупе на фронту Брегалнице, а II армијом Грке у долини Струме, потући их и српске снаге одбацити према Скопљу, а грчке иза Солуна, и на тај начин приграбити спорне области. Да се не би показала као иницијатор међусобног савезничког рата, бугарско војно и државно руководство је створило план по коме је операције требало отпочети најпре у Македонији (тј. са IV и II армијом), као да се, тобоже, не ради о правом рату са Србијом и Грчком, већ само о локалном нападу у циљу заузимања територије која јој је „неправедно оспорена“. За то време, остале снаге имале су да остану у ставу ишчекивања, с тим да у погодном моменту упадну у Источну србију и одатле с бока нападну српске снаге у Македонији.

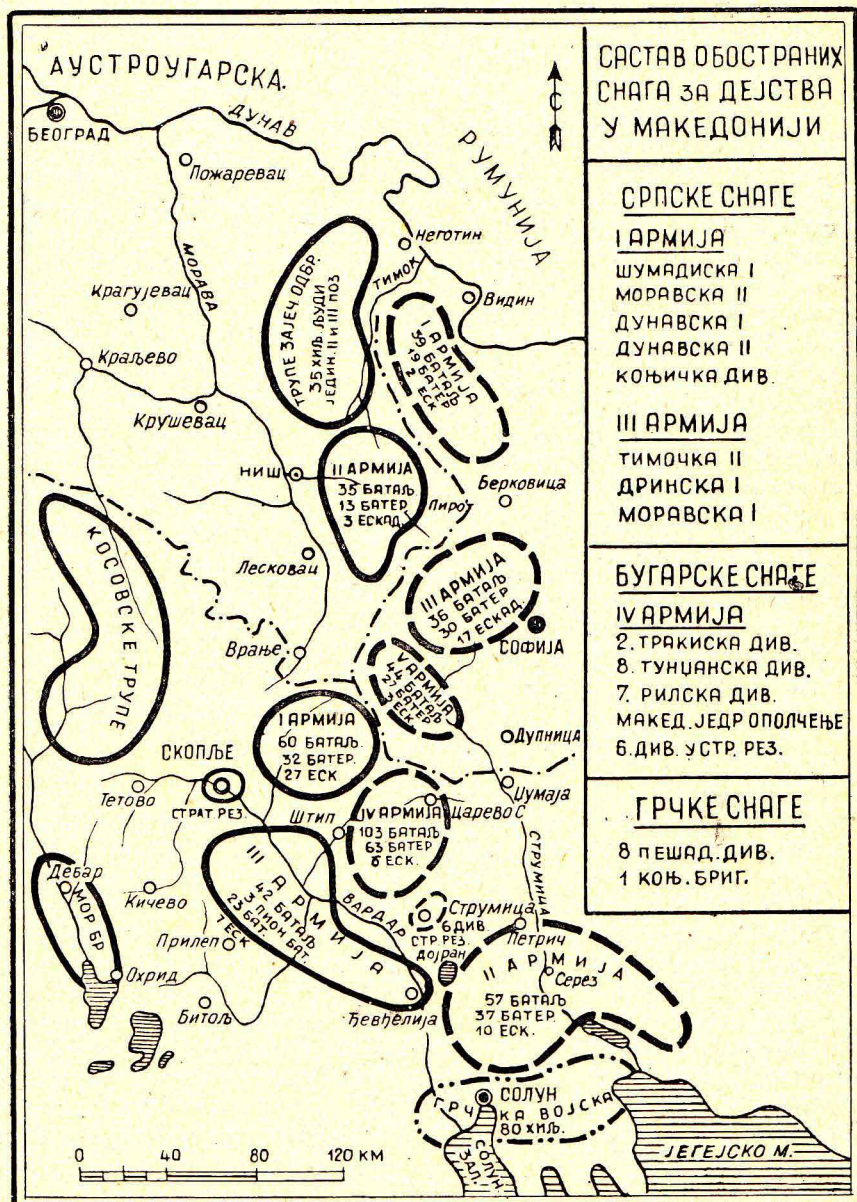
Пројектовани напад имао се извршити ноћу, са циљем да се постигне изненађење, а самим тим да се обезбеде и повољни услови за брз и успешан свршетак рата. На тај начин, Бугарска би брзо заузела територију на коју је претендовала, а светско јавно мњење и европске велике силе — које нису биле наклоњене ствари Бугарске — били би брзо стављени пред свршен чин. Уједно, и арбитража руског цара била би излишна.

Али, ни Србија, која је била одлучно решена да до решења насталог спора задржи у својим рукама спорну територију у Македонији, није седела скрштених руку. Наиме, српска Врховна команда је за одбрану Македоније на левој обали Вардара још од раније сасредила своје главне снаге — I и III армију (састава 8 пешадиских и 1 коњичке дивизије) укупне јачине око 176.000 бораца, док је за одбрану старе српско-бугарске границе одредила само око 1/4 укупних снага — II армију и трупе Зајечарске одбране. (Стратегиски развој, састав и јачина српских, бугарских и грчких снага пред Брегалничку битку виде се из скице.)

Спољнополитички моменти (непријатељски став Аустро-Угарске и несигурно држање Румуније), с једне, и тежња српске владе да Србија не буде агресор и разбијач Балканског савеза, с друге стране, наметали су потребу да српске трупе на Брегалничком фронту примене тзв. „стратегиски дочек“, тј. да се у почетку бугарског напада држе тактичке одбране, а потом, у погодном моменту, пређу у одлучан противнапад (противофанзиву). За то време, српске снаге на старој српско-бугарској граници имале су да штите Источну Ср-

бију од евентуалних упада бугарских трупа. Дакле, српски ратни и почетни оперативски план, на супрот бугарском, био је дефанзивног карактера, и то првенствено из спољнополитичких обзира, који су у том случају били од пресудног значаја. Тако је иницијатива за почетак рата и ратних операција била препуштена Бугарима.

Распоред српских, бугарских и грчких снага пред Брегалничку битку

Упоредо са концентрацијом трупа и припремама за рат, обе владе — бугарска и српска — путем своје штампе, разних митинга и зборова, повеле су жестоку кампању у циљу психолошке припреме својих народа за претстојећи братоубилачки рат. Да би оправдале те своје непоштене намере, обе владе су својом пропагандом систематски тровале односе између српског и бугарског народа и копале јаз између њих. Наравно, све је то било маскирано патриотским осећањима, историским и националним правима, економским и политичким нужностима, животним интересима народа, итд.

Војничка клика и дворска камарила у Бугарској, окупљени око краља Фердинанда, а уз снажну подршку великобугарске буржоазије, систематски су гурали бугарски народ у рат против Србије и Грчке. Начелник штаба бугарске Врховне команде, генерал Савов, отворено је тражио од бугарске владе да поведе превентивни рат „који ће коначно решити питање превласти Бугарске на Балкану“. У томе га је свесрдно помагала бугарска буржоазија, која је себе сматрала предодређеном да испуни „заветне снове бугарског народа“ и његова „вековна стремљења“.

Пошто су обе владе настојале свим силама и средствима да распале патриотска осећања народних маса, тврдећи свака за себе да је њена ствар праведна, оне су том вештом пропагандом донекле и успеле. Због тога су обманути српски и бугарски народ и борци углавном сматрали да је овај рат праведан и нужан, иако је он уствари вођен за рачун и циљеве великобугарске и великосрпске буржоазије, које су тежиле за експанзијом. Истина, у тим данима било је напредних и далековидих људи Србије и Бугарске, који се нису могли помирити са том и таквом политиком „својих“ буржоаских влада тј. који су радили на отклањању братоубилачког рата. Али је тих људи било премало⁵⁾. Због тога није ни чудо што су се у току овог рата и српски и бугарски народ борили тако храбро и пожртвовано.

У предвечерје братоубилачког рата

Почетком јуна су бугарски краљ, влада и дворска камарила, убеђени у подршку Аустро-Угарске и Немачке, решили да раскину Балкански савез и да с оружјем у руци реше питање поделе Македоније. Они нису хтели да тај спор реши руски цар, како је то било предвиђено по Уговору, већ су се ослонили на Аустрију и Немачку. Због таквог њиховог става, дошло је до рата који је уништио Балкански савез и Бугарску одвео у блок непријатеља балканских народа. Наиме, 9 јуна, под претседништвом краља Фердинанда, бугарски властодршци одржали су седницу Крунског савета на којој су донели одлуку о ступању Бугарске у рат против Србије и Грчке. По завршеној седници послат је руској влади телеграм ултимативног карактера — да руски цар у року од 7 дана реши спор, наравно у корист Бугарске. После истека овога рока, заиста је уследио бугар-

⁵⁾ У Србији је Димитрије Туцовић дигао свој глас и у Српско-бугарском рату 1913 године видео кривицу и код „своје“ владе и „своје“ буржоазије.

ски препад на српску и грчку војску на демаркационој линији⁶⁾ у Македонији, а тиме и припремани рат.

Још средином јуна банде бугарских комита свакодневно су нападале и узнемиравале српске и грчке трупе на демаркационој линији. Чарке и инциденти су били учестали. Ноћу 12 јуна дошло је и до већих сукоба, кад су у акцију ступиле веће бугарске нерегуларне трупе, нападајући српске јединице на Злетовској Реци и Ретким Букама. Али, 16 јуни био је судбоносан датум за догађаје на Балкану. Тога дана је генерал Савов, у договору с краљем Фердинандом и осталим бугарским управљачима, издао заповест командантима IV и II бугарске армије „... да најжешће нападну непријатеља дуж линије...“ Али, ова заповест, као и њено извршење, била је фатална и за бугарску војску и за бугарски народ, као и за будуће односе између српског и бугарског народа.

Рат је почео бугарским ноћним препадом

Оно што се предвиђало и очекивало, обистинило се рано у зору 17 јуна 1913 године. Бугари су те ноћи око 2 часа, без објаве рата, својом IV армијом напали српску војску на демаркационој линији у Македонији. То је био општи напад на широком фронту од Царева Врха до близу Ђевђелије. Нападнути су положаји српских јединица на фронту Брегалнице (на отсеку Штипа, Ретких Буки, Злетова, Неготина и Валандова). У току топле летње ноћи трештале су бугарске војне музике, уз чије су звуке јуришале бугарске дивизије и пукови. На многим местима бугарски војници су покушали да се преваром домогну српских положаја, узвикујући у току наступања: „Мије смо наши, не пуцајте, браћо, ште се предавамо“. Али се српски борци нису дали преварити, већ су нападаче дочекивали жестоком ватром и засипали их ручним бомбама. Тако је 17 јуна, на великом пространству, бугарским ноћним препадом отпочела жестока и крвава Брегалничка битка и рат између два словенска народа.

Српске трупе су већ првог дана битке задржале напад Бугара

Ноћни напад Бугара само је донекле изненадио српске и грчке трупе на демаркационој линији, јер су га оне очекивале. Још првог дана битке, снажним отпором српских трупа, првенствено Дринске дивизије I позива, задржани су и сломљени сви напади две бугарске дивизије (7 рилске и 8 тунџанске) на левом крилу и центру фронта III армије. Нарочито оштре и крваве борбе вођене су на Лојзанском и Средњем Риду, Жежевом Брду и Рујену. На тај начин створена је могућност Моравској дивизији I позива да као армиска резерва ступи у борбу. И напади бугарских трупа на фронту I српске армије

⁶⁾ Демаркациона линија, која је споразумно повучена између Савезника, ишла је од тремеће на Патарици — старом српско-бугарском границом до врха Рујна, потом грбеом Осогова на Царев Врх, током Злетовске Реке, Брегалнице и Криве Лакавице, а затим преко планине Благуше јужном обалом Дојранског Језера — до Јегејског Мора, остављајући Серез и Кавалу Бугарима.

били су заустављени и задржани на линији главних положаја⁷⁾. Једино у Осоговском масиву и на десном крилу III армије — према Тимочкој дивизији II позива, Бугари су имали локалних успеха — заузели су Ретке Буке и нешто земљишта.

Уопште узев, бугарске трупе ни на једном свом нападном правцу нису постигле неке знатније тактичке, а још мање оперативне успехе. Првог дана битке на Брегалници Бугари су постигли веома мршаве резултате. Храбрим и упорним држањем и залагањем српских трупа задржан је први и најжешћи налет дивизија IV бугарске армије, а самим тим био је осујећен и план бугарске Врховне команде за брз и успешан свршетак рата.

Тако је III српска армија, на коју се била сручила бугарска бујица, сјајно извршила своју улогу. Зауставила је нападе далеко бројно надмоћнијих снага бугарске IV армије и својом јуначком борбом створила српској Врховној команди време за доношење потребних одлука, као и повољне услове за ступање и увођење у битку I српске армије.

Другог дана битке I армија скршила је бугарски напад

Још првог дана битке српска Врховна команда донела је судбоносну одлуку: да III армија по сваку цену одржи своје дотадашње положаје и да I армија својом тзв. „Брегалничком групом“ (састав: Шумадиска I, Моравска II и Коњичка дивизија) 18 јуна предузме снажан противнапад, заузме Ретке Буке и Рајчански Рид и скрши бугарски напад на Брегалници. На напад је одговорено противнападом.

18 јуна ујутру битка се продужила свом жестином, с тим што је тежиште битке са III пренето на I армију, тј. у правцу Кочана. Док су трупе III армије овога дана водиле тешке борбе на свом десном крилу и центру, дотле је Брегалничка група I армије предузела снажан противнапад. Она је, после жестоких борби, потукла и разбила две бугарске дивизије (7 рилску и Македонско-једренско ополчење), заузела важне положаје Рујен и Дренак и повратила Ретке Буке. Потучене бугарске дивизије пребачене су на леву обалу Злетовске Реке. Овим успешним противнападом настао је преокрет у бици. Бугарским трупама нанети су отсудни тактички порази и коначно сломљена офанзива IV бугарске армије, која је била одбачена уз велике губитке. На целом битачном фронту појавили су се бугарски парламентарци са захтевом да се обуставе непријатељства⁸⁾.

Петог дана битке бугарски фронт на Брегалници био је пробијен

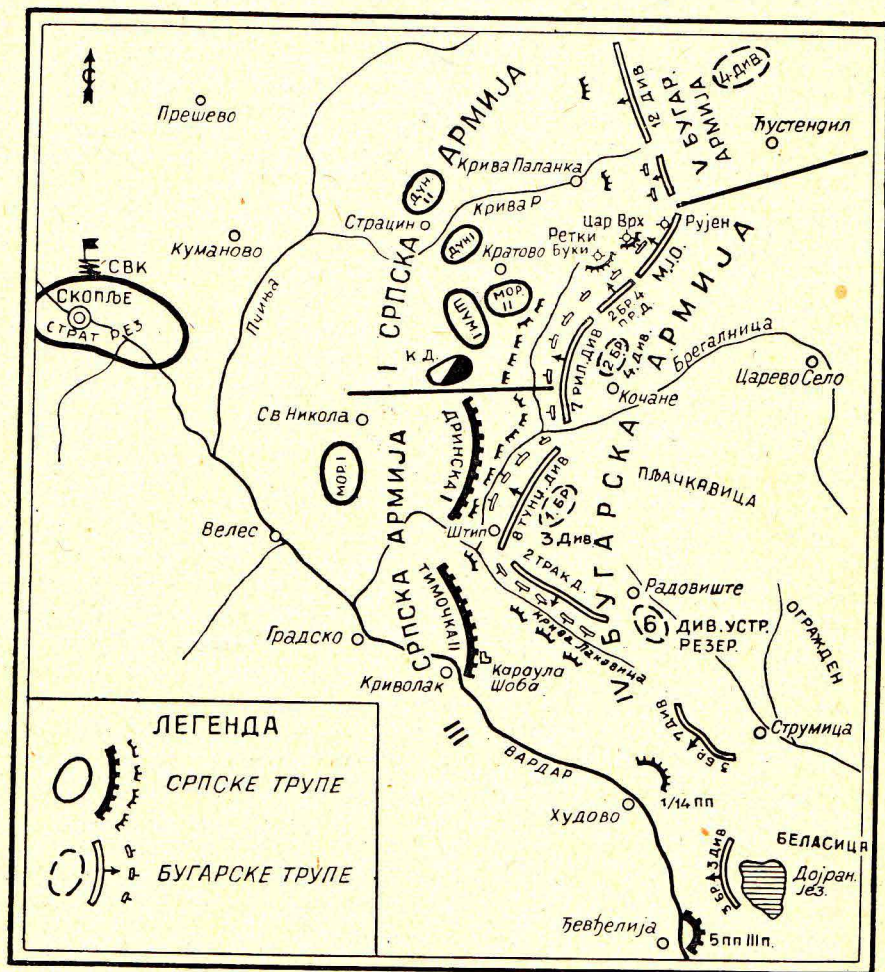
С протеривањем бугарских трупа преко Злетовске Реке била је завршена прва фаза битке и почела друга — пробој бугарског

⁷⁾ Линија главних српских одбранбених положаја, фортификациски добро уређених за одбрану, била је за 10—20 км повучена уназад иза демаркационе линије. Њу су поседале главне снаге I и резерва III армије, док се главнина III армије у моменту напада налазила испред своје утврђене линије.

⁸⁾ Код парламентарара 4 преславске дивизије нађена је писмена заповест команданта 2 бригаде 4 дивизије за ноћни напад.

фронта. У току наредних дана, битка на Брегалници беснела је свом жестином са променљивим резултатима. После петодневних упорних борби код Пепелишта и Орла Бајира, далеко бројно надмоћније бу-

Распоред српских и бугарских трупа на дан 16 јула 1913 године

гарске снаге (33 бугарска батаљона) сломиле су отпор десног крила III српске армије и заузеле Криволак. Преполовљене трупе Тимочке дивизије II позива биле су присиљене на повлачење.

У то време, група дивизија I армије⁹⁾, према директиви српске Врховне команде, вршила је енергично наступање ка Рајчан-

⁹⁾ I Армија била је појачана Црногорском дивизијом из Скопља, где се налазила у стратегиској резерви.

ском Риду, док су остале дивизије I армије чистиле земљиште од заосталих бугарских делова на простору између Брегалнице и ушћа Злетовске Реке.

Петог дана битке, 21 јуна, Брегалничка група I армије, уз помоћ једне бригаде Црногорске дивизије, постигла је велики тактичко-оперативни успех: заузела Рајчански Рид и тиме на великој ширини пробила фронт IV бугарске армије. Потучена бугарска IV армија била је натерана на повлачење. У бугарском фронту створена је велика бреша на врло важном операциском правцу: Кочане — Царево Село — Цумаја. Брегалничка битка била је решена у корист српских трупа. Истовремено су и Грци потукли II бугарску армију и натерали је на повлачење. Српској I армији били су створени сјајни оперативни изгледи, јер би енергичним наступањем преко Кочана и Царева Села могла продрети у долину Струме и отсећи све бугарске снаге у Македонији. Али овај маневар који би Бугарску приморао на капитулацију, по пробоју бугарског фронта на Брегалници није остварен, углавном, због бугарских успеха у долини Вардара. Наиме, да би заштитила угрожени правац Криволак — Велес, а пошто није имала других слободних резерви, српска Врховна команда истргнула је из састава I армије Шумадиску дивизију I позива и упутила је на Овче Поље (као резерву III армије), док је остале снаге I армије рокирала са правца већ постигнутог успеха (са Рајчанског Рида) према десном крилу III армије. Овим пребацивањем снага, као и оклевањем и колебањем српске Врховне команде, био је пропуштен драгоцен моменат енергичног надирања ка Царевом Селу, који би, у вези са грчком победом код Кукуша, свакако дао драгоцене резултате. Тако су упропашћени и сви раније постигнути успеси у бици.

У међувремену је бугарска Врховна команда, због претрпљених поразâ, наредила IV и II армији да се повуку. Тако је бугарској IV армији било омогућено да се благовремено повуче преко Пљачкавице на тзв. „Грленске утврђене положаје“ и да се на њима среди и продужи борбу.

Да би довели у забуну српску Врховну команду и ослабили притисак српских снага на Брегалници, Бугари су 22 јуна упали у Источну Србију. Због овог новог момента, пажња српске Врховне команде била је умногоме скренута са Брегалнице и усретсређена на ново војиште у Тимочко-нишавској долини.

Истина, 24 јуна после подне, III армија и десно крило I армије предузели су напад на Штипске положаје, али је то било бесциљно, јер су трупе IV бугарске армије већ биле напустиле те положаје и повукле се да би избегле окружење и уништење.

Тако је 25 јуна заузећем Штипа и његове ближе околине завршена Брегалничка битка.

*

Брегалничком битком решен је настали спор између велико-српске и великобугарске буржоазије око поделе Македоније. Победом на Брегалници Србија је добила не само „спорну“ него готово и

целу „неспорну“ — бугарску зону у Вардарској Македонији, а Грчка Јегејску Македонију са Солуном и део Западне Тракије, док је Бугарској остала Пиринска Македонија. На тај начин била је ускраћена слобода македонском народу и уједно између српског и бугарског народа ископан дубок јаз и посејано семе шовинизма, мржње и освете.

Брегалничка битка, која је трајала релативно кратко време (девет дана), била је, као ретко која битка дотада, веома жестока и врло крвава. У њој су се јуначки бориле како српске и црногорске, тако и бугарске трупе. Због тога су губици у људству и на једној и на другој страни били веома велики. Српски губици износили су око 16.500 а бугарски око 20.000 људи¹⁰⁾. Јежево Брдо, Криволак, караула Шеоби, Пепелиште, Орла Бајир, Рајчански и Лојзански Рид, Ретке Буке, као и низ других места, неми су сведоци жестине и упорности борби које су вођене. Али, за жртве пале у Брегалничкој бици, и овоме рату уопште, нема оправдања. Властодршци и буржоазија Србије и Бугарске кривци су за овај братоубилачки рат и за жртве које су њихови народи у њему поднели. Они нису хтели да нађу праведно решење спора, тј. да Македонији даду слободу и независност, већ су хтели да је између себе поделе и поробе.

Брегалничка битка убрзала је улазак Румуније у рат против Бугарске, а самим тим и довела до његовог брзог завршетка. Са војничког гледишта, Брегалничком битком протеране су бугарске трупе из Вардарске Македоније, што је, усталом, и био политички циљ рата Србије. Уједно, она је довела и до новог груписања снага на Балкану. Уместо јединственог Балканског савеза, под вођством и окриљем Русије, створиле су се две групације сила на Балкану. На једној страни нашла се Србија, Грчка, Црна Гора и Румунија, а на другој страни — усамљена Бугарска. Балкански савез био је разбијен, чиме су нарочито биле задовољне Немачка и Аустрија.

Бугарски и српски народ су и овога пута својом крвљу скупо платили шовинистичку — империјалистичку и грабежљиву политику својих властодржаца и своје буржоазије.

¹⁰⁾ На Брегалници се српска војска заразила колером, коју су Бугари примили од Турака, од које је умрло око 5.000 бораца.

„МАЛА ВОЈНА БИБЛИОТЕКА“

Изашло је из штампе:

НАУКА У РАТОВОДСТВУ И ПРИВРЕДИ ОПЕРАТИВНО ИСТРАНИВАЊЕ

од генерал-мајора Крауца Божићара

У овој брошури аутор излаже начине за изналажење и научно решавање проблема који се појављују у армији и привреди, као и како се долази до што бољих и целисходнијих одлука на основу којих се ти проблеми могу решити, уз најбоље коришћење расположивих средстава